

ПРИЧЕ „ДНЕВНИКА“

*Џид о вилама-милосницама

Јелена Гавриловић

Најтеже је градити тврђаве. И то оне на води, што се уздижу као хридине. Њих без вила не можеш подићи, па да си бог, **Растан сам. Да имаш снагу дивовску и да сваки камен можеш понети на властитим плећима и још да ти се у сну казује где да га ставиш и како да положиш онај угаони. Не, не! Без вила, велим, немогуће је тврђаву градити.

А виле ће ти пакостити на сваком кораку. Нарочито ако зидаш на њином тлу. Што саградиш за дана, ноћу ће рушити. На жртве што их приносиш, мрштиће се, као на задах кужни. Вазда ће тражити још. Крвавије, скупље и веће.

Ту од срца мораш откидати. Ако си властелин, кћер рођену дати да је у зидине узидаш. Немаш ли кћер, а желиш град са крстовима златним или куполама бљештавим или стражарницама видовитим, мораћеш жртвовати и љубу своју. Па да ти је за срце прирасла. Другу ћеш љубу, ако је воља богова, наћи. Другу ћеш кћер изродити – та није ли онај кукавни Јов изгубио све што му беше од срца и за срца дато и изнова све стекао? Тако ми вели велможа Нахор, који себе воли звати рабом Божијим. А ја њему велим да су то бесмислице. Нема камена достојна човека ни куле што љубу Џидовку заменити може.

Но, слушај шта ми се каже. Узивавам им ћери и жене. Нероткиње виле не примају. Јалове су кажу; проклетиња је то. Неће се камен на јаловину примити.

А чиним и овако: што узидам дању, сам порушим ноћу, крадом, кад месец окрене главу, те пустим ону сироту душу на слободу и брже-боље затрпам пукотину. Ако шта приметите, велим, виле су чачкале и мешетариле, но ја их отерах. Не проверавају. А она се дева или љуба изгуби некуд, трчећи сву ноћ колико је ноге носе. Ако би и набасали на њу, не би је познали. Не зна жив човек како је провести дан и ноћ под каменом.

А Џиду је суђено, ако је миљеник богова и истински јунак, да скапа под ведрим небом. Сломије ли бедрању у дивљини, гонећи звер ил' гоњен бивајућ, саплетен ***Саплетом, ваља га оставити тамо где јесте. Нема слађе смрти од оне под храстом или омориком. Полако скапаваш, испушташ душу, дах по дах, а птичурине се већ око тебе скупљају. И знаш да ће ти искљувати најпре очи, па забити кљуна у недра да се дочепају срца. Па кидати изнутрице, дроб, цигерицу и плућа. А онда прећи на месо и развлачити кожу. А кад се сите наједу, сјатиће се ту и остале звери. Вуци. Вепрови. На крају и лисице, кад не буде било бојазни да ће ко зарезати на њих. Свако ће узето по део тебе. А твоје яидовско тело, мрцина, постаће боговска гошпа, трпеза звериња. На крају ће те докрајчати црви, дуго зобајући твоје кости, сисујући их у сласт.

Не, нема ништа ласније од тога. Сваки се Џид грози помисли да ће му тело трунути у земљи, под каменом, без смисла и ползе. А опет, и то је судба. Ваља чувати гробни мираз да подмиштиш Але. Зато су нам гробови страшни, пуни грозних предмета, медвеђих чељусти на главама, овнујских лобања и рогова... Да отерају луспе.

Елем, заборавих да поменем Данубијус. Ко је видео Данубијус више није исти Џид. А ко га једном пређе, ретко се враћа на другу страну. Зато је та река волшебна. То ти је као да пређеш у онај свет. Не знаш шта те чека на другој страни. Све је до зла бога равно. Баш онако како Џид замишља подземни свет. А опет, има нешто омамљујуће у тој пустопољини. У плавом Данубију и зеленом пропланцима, често плавним, јер се Данубијус често башкари и разузда и протегне преко свога губера.

Једна ме Аварка, од „старих“, како их зову, молила да је не узидам. Дала ми тридесет златних дуката. Рече да јој оставим уски тајни пролаз међ камењем кроз који ће се провући као змија. Ама, не можеш се провући кроз оноличку рупицу, рекох је, ниси гуја. Пледај само, рече ми она, или боље немој гледати како ћу се провући, већ доћи сутра у праскзорје, погледај кроз шупљину пре но затвориш пукотину и видећеш да ме нема.

Тако и би. Аварке, оне од старих и прастарих, посве ретке, толико да се верује да су ишчезнуле бестрага, имају кости савитљиве попут мачкр или гујр. Могу се посве издужити и измигољити кроз сваки процеп.

Учинић све како ми рече и, одиста, сутра у праскзорје више је не беше.

Да су ме открили, отишла би ми глава. Или би ми сломили бедрену кост, што му дође на исто.

А ја бих их молио само једно: да ме не покопају, већ оставе негде на обали Данубијуса да лаганом трунем. Да ме одвуче талас и заврти вир и да над мојим телом пирују сомови и мрене, штукe и караше.

Лепшу смрт од те већ не могу замислити.

Ипак, ничег тежег ни погубнијег нема од зидања тврђава. А ја сам још зелен и неук. Тек учим како ваља друговати са овим, речним вилама и вилама-рушитељкама. Нису исте као наше шумовиле и поточарке. Подлије су. Иако их зову Вилама-Милосницама. Баш тај назив, што им га мештани дадоше, говори о томе колико је то наopak свет. ■

*према легенди, реч је о прастановницима Црне Траве, горостасима, дугокеким, кршним и силним, који су очас стизали од Власине до Карпата, од Чернирика до Црног мора, напасајући стоку. Ови балкански Титани су имали само једну слабу тачку: бедрену кост. Прелом ове кости за Џидове је значајно сигурну смрт. Због тога су припадници ове древне расе све радили у ходу, не савијајући колена ни када љубав воде ни када се Богу моле. Све што је од Џидова данас остало јесу њихови гробови, у околини Црне Траве. У готово сваком селу у јабланичком крају понеко од мештана се присећа да „ту и ту“, на том и том брегу, код те и те чуке, постоји „яидовско гробље“. Легенда о Џидовима, дакле, живи. А по њој, и Џидови живе, скривени у недрама неке пећине на Чернирику или Оштрозуби.

**яидовски врховни бог; највиши храст у околини села; дрво-запис у яидовским насељима у јабланичком крају.

***демонско биће које пакости Џидовима, настојећи да их саплете, знајући да ова раса не може преживети прелом бедрене кости; такође: усуд.

ИНТЕРВЈУ: ОЛЕНА ПЛАНЧАК САКАЧ, КЊИЖЕВНИЦА

Писање на два језика дивна је авантура

Песникиња Олена Планчак Сакач једна је од еминентнијих представница русинске поезије. Читав свој радни век је провела у Новом Саду у Новинско-издавачкој установи „Руске слово“, најзначајнијем недељнику русинске мањине у Војводини. Повод за разговор је њена нова књига поезије *Итака од облака* објављена пре неколико дана у едицији *Изузетаку* издању Друштва новосадских књижевника.

– Новинарство је такав позив да сваког радног дана седите испред белог папира и морате да пишете, и да испоштујете задате рокове – каже нам Олена Планчак Сакач. – Некада је то лако, инспиративно, јер пишете о представи коју сте одгледали, а која вас је инспирисала, али понекад је то само писање о неком догађају који је потребно испратити. Када радите за мањински лист онда ви кроз своје написе чувате језик, традицију, културу и идентитет те заједнице. Новинарство је врло динамична професија, догађаји се брзо смењују, али сте у прилици бити на многим местима где иначе не би били и упознајете људе које иначе можда не би. Што се тиче мог стваралачког пута у то сам ушла кроз сарадњу са словеначким Е-часописом “Provincia” и на разговор сјајног песника Мирослава Алексића, који ми је предложио да пишем и на српском језику. Ја се осећам савским добро у оба језика, јер русински је мој матерњи, а српски је језик мог образовања. Поезија је краћа форма тако да све песме које пишем, пишем на та два језика. То није пуки превод, то је размишљање на оба језика и онда посматрам како се нешто што је у женском роду у српском језику премести у мушки род у русинском језику и обрнуто. Та трансформација је напросто дивна.

● **С обзиром на то да неговање националне културе и уметности код Русина има дугу традицију како Ви гледате на положај русинске књижевности и језика у данашње време у Војводини?**

– Русински језик у Војводини је стандардизован пре више од 100 година, када је добио своју прву Граматику и он се данас изучава на Одсеку за русинистику на Филозофском факултету у Новом Саду. Најбоље очување идентитета је кроз знање језика, зато сам свој матерњи језик научила ћерку и сина, јер ко не пренесе свој језик на потомство неће заокружити круг. Што се русинске књижевности тиче она је данас прилично невидљива за српског читаоца. У ранијим периодима, до почетка миленијума нешто се и преводило по кључу. Данас превода углавном нема или су веома ретки, зато писци сами себе преводите или пишу и на српском језику.

● **Какав је Ваш доживљај поезије у савременом свету, како видите њену улогу у друштву и како је разумете као аутор и преводилац у исто време и колико је заправо тешко писати на оба језика, српском и русинском?**

– Ја још увек верујем у реч, написану или изговорену, а поезија је оно што смо доживели, видели, мислили или осећали, она памти, овековечује тренутке, она је заустављено време. Књига је цивилизацијско откриће које сеже у далеку прошлост и још увек је непревазиђена, па без обзира у каквом је облику, да ли су то глинене плоче, папирнато или дигитално издање. Док сто-

фото: приватна архива

јимо између две вечности, прошлости и будућности, песници покушавају да кроз један узвишени напор кажу нешто о свом времену у жељи да оставе поуздан траг у песми. Поезији и књижевности уопште, потребан је читалац да би се остварила у реалном, потребно јој је присуство другог. Људи још увек читају, и у тој интеракцији живи поезија и књижевност. Поезија је кратка форма која је идеална за данашње убрзано време, са мало речи саопштите све што желите.

А писање на два језика је дивна авантура духа, мени не представља тешкоћу, већ изазов да песма на оба језика добро звучи, да има добар ритам, јер се ја у оба језика добро осећам и оба језика користим свакодневно, да нисам ни свесна када који користим, толико су оба део мене, мог образовања и свакодневне комуникације.

● **У којој мери Ваша збирка поезије *Итака од облака* кореспондира са *Итаком* Милоша Црњанског а како је видите у односу на вашу претходну *Између две обале*?**

– Милош Црњански је институција у српској књижевности и мој омиљени писац, али његова *Лирика Итаке* је настала после Првог светског рата и била је истина о судбини генерације и времена којем је припадала, узбудљива, нова, дефетистичка, криком испевана истина из Галиције, она је за Црњанског била лични пораз без обзира на победничку истину, јер рат је оставио трауму. Моја *Итака од облака* је путовање кроз време, кроз живот, тржење смисла и чвршћег ослонаца у дому, љубави, самоћи, у речи која је од прародитеља и написана за изговором вапи. Реч је и знак, и звук, и порука и тако се заокружује у вибрантни круг свог постојања и трајања. За разлику од Црњанског, моје песме имају потребу да буду лепе, а мој животни мото је ниједан дан без прочитане, осмишљене, написане и изговорене лепе речи, јер лепота ће спасити свет. Свакако да се *Итака од облака* наслања на моју претходну збирку *Између две обале*, а заједнички лајт мотив у обе збирке је време, које неумитно цури, нестаје, троши се, одлази и не враћа се. Зато га треба паметно потрошити, а писање је мој начин да зауставим време, да сачувам сећања на неке тренутке, да превазиђем пролазност, да запишем прошлост за будуће време, јер, како су рекли још Латини: речи лете, а написано траје.

Наташа Бундало Микић

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ

Отимање из црнине

Пише: Гордана Влаховић

Мргодни, усамљени, често иронични, надасве паметни јунак романа *Ситнице које живот значе* (који је написао Наполитанац Лоренцо Мароне), дакле, тај гунђави, сјајни Чезаре уочава: „Није реткост да тело заостје за умом, да једног дана једноставно не препознаш себе гледајући се у огледало.“ (Асоцијација сама затрепери за оном сценом из Пишталовог романа *Песма о три света*, кад Озана из Пераста пред огледалом у чуду запита: Одакле ова баба овде?). И мада старост човека чини славим, затрпаним сећањима, јер „и најдужа лета на крају проћу“, суморнија је од тога пуста туга бесповратног нестајања, кад се човек главоболно клати не би ли призвао неки знани траг.

То страховито брисање свега знаног, то пропадање у незнан налазим у књижевности. Но, пре тога, у животу свагдањем, кад ти зрело доба украде мисао и потрошине снове. Давних седамдесетих прошлога века, лежећи

на болесничкој постели, мој деда Бранко упорно гледа ка будилнику на ормару, у напрезању и немоћи; у једном тренутку опсује: „Ј...м му небо, знам шта је, ал' не знам како се зове.“ Несвесна трагике дединог признања хватам тренутак за причу о њему.

Касније, наилазим на песму *Једног дана један човек заборавља*. Песник је Омеро Аридхис, са шпанског превела Силвија Монрос: *Једног дана један човек заборавља једно море један континент једну планету Заборавља црте свога оца и отисак сопствене руке Заборавља сјај својих очију у другим очима и звук воде у глави Заборавља боју свога гласа и буку свога сна која буди друге али не и њега Заборавља одело и кућу у којој је обитавао улици и град који су га заборавили Заборавља љубав открочење смрт*

огледало које му више не враћа одраз Једног дана један човек заборавиће себе самог заборавиће да заборавља.

Облици нестајања сваковрсни су. Колико несрећа толико покиданих веза и заматених трагова. Човек се руни и нестаје у растанцима, одласцима, бољкама, заборављању, смртима. Сећање чили, постаје растељиво. Антоније Исаковић, мајстор кратке приче, нестајању је посветио књигу именовану *Нестајање*. У причи *Живот двојица*, чини се, знанаца, слатко се изразговарају све време питајући у себи који, па, ти беше, а тек повремено гласно признају заборављање: „Ето, видиш, теби ишчезла река, мени трешња.“

У краткој причи именованом *Вајда*, посвећеној Радоју Новичићу, сељаку из Баба, говори о свом дружењу са пријатељем, те каже „Једнога дана ће обојицу поравнати земља, са нама ће се погубити наше згоде и згодице. Ако нека буде упамћена и пренета, па неким случајем и записана, вајдица је. Човек је прича, отесмо га из црнине.“

Омеро Аридхис, мексички песник и прозаист

Знао је и сјајни Данило Николић у једној краткој, краткој *Не могу ничега да се сетим*. Ни места, ни зашто је тамо, те ноћи, на тамонекој железничкој станици у равници. Ни њеног гласа, те незнанке, ни њеног имена. Али је остала прича о давном сусрету са незнанком, именованом неког цвета.

Добро је да остане прича, за дане кад човек заборави себе самог. ■

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Мој живот
Влахо Буковац
(Академска књига)

Животна прича Влаха Буковца, једног од најзначајнијих сликара са ових простора, једино се може упоредити са судбинама Дикенсонових јунака. Рођен у мешовитој породици, као Бјађо Фађони, Буковац се у раном детињству отиснуо на судбоносни пут у Америку. Идила није трајала дуго. Враћа се у Европу и уписује се на студије сликарства у Паризу. Даровити уметник је одмах привукао пажњу, након чега су дошле поруцбине од европских дворова. Свој узбудљиви живот Буковац је преточио у књигу „Мој живот“, објављену 1918. Писана као најузбудљивији авантуристички роман, она доноси истинско уживање у читању, али и даје приказ не само једног несвакидашњег живота, већ и величанствене уметничке каријере.

Сећања из снова и магле
Душица М. Огњановић
(Нова поетика)

„У данашње време, када је све комерцијализовано, бавила сам се особама и ликовима којима неће нико. То су маргинализовани, сиромашни, несрећни, тужни, они с којима се живот поиграо“, појашњава ауторка којој је ово књижевни првенац. Збирка саткана од 35 прича писана је, како у рецензији наводи Милица Атанацковић, прецизним, прочишћеним и ритмичним језиком, са израженим ослонцем на усмено приповедачко наслеђе. Ове приче не приказују само интимне трагедије, већ и немилосрдне механизме колективне осуде, ругања и искључивања. Заједница се у њима показује истовремено као чувар и као целат, наводи рецензенткиња, додајући да посебну вредност збирке чини начин на који се индивидуалне судбине укрштају са колективним памћењем: „У судбинама јунака одражава се шири друштвена панорама кроз историју: немаштина, искљученост, традиција, религијски и митски обрасци, све оно што обликује живот заједнице. На тај начин, приче израстају из локалног и постају општа слика људског постојања“...

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

У потрази за ритмом живљења

„Показне вежбе“, Јана Алексић (Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2025)

Пише: Милена Кулић

У песничкој књизи *Показне вежбе*, петој по реду у песничком стваралаштву Јане Алексић, недавно овећаном наградом „Милица Стојадиновић Српкиња“, ауторка доследно развија поетику интимног и рефлексивног лиризма започету у збиркама *Топло камен*, *Упијање*, *Аријел аноним* и *На средини*. Ова песничка књига структурно је замишљена као поетска енциклопедија у којој се свако поглавље може читати као засебна, али међусобно повезана целина знања и осећања. Циклуси „Поетска правда (енциклопедија искушења)“, „Зидни сат (енциклопедија заборава)“, „Стогодишњи рат (енциклопедија срца)“, „Обећана земља (енциклопедија гласина)“, „Прогресивна геометрија (енциклопедија сунчаних сати)“ и „Наук о бројању (енциклопедија открића)“ обликују унутрашњу архитектуру збирке као низ поетских истраживања различитих облика човековог искуства. У њима се исписује систем у којем се знање и осећање прожимају, искушења постају темељ поетске правде, заборав мери проток времена, срце представља бојно поље емоција, гласине граде заједничку стварност, сунчани сати означавају пролазност и меру светлости, док се у науци о бројању открива поредак и ритам постојања. Завршно поглавље „По кружници“, издвојено од енциклопедијског низа, заокружује целину мотивом вечитог кретања и повратка, указујући на спознају да поетско знање није линеарно, већ кружно, престало у процесу самопревазилажења. На тај начин, цела књига функционише као поетички систем у којем се песма поставља као облик мишљења и преиспитивања стварности, а поезија као средство сагледавања света у његовом непрестаном мењању.

Јана Алексић у овој књизи тражи пулсирајућу метафору, савршени облик језичке и емотивне енергије која успоставља ритам постојања и живљења. Поезија *Показних вежби* преиспитивања света, а у том процесу оживљавају искушења уметности, митологије и личног искуства. Микеланђело, Ифигенија и Агамемнон постају знаци страдања и стварања, док се прича жена и девојчица исписује као сведочење туге, предаје и борбе у мушком свету. У песми „Поетска правда“, посвећеној

Јана ПОКАЗНЕ Алексић ВЕЖБЕ

ПРЕДЛОГ

Ивану В. Лалићу, песникиња гради поетичку спону са традицијом и показује да и „поетска правда поклекне пред лепотом кроја“, откривајући тензију између естетског и моралног, како у књижевности, тако и у књижевности.

Поетски свет *Показних вежби* грађен је од искуства, сеоског гробља и изломљених слика детињства које се претварају у метафизичке призоре пролазности. У песми „Голи живот“ песникиња, кроз лик Светог Саве, чији мозаик склапа за час ликовног, истиче да „неки симболи могу снажно да жигају“, сугеришући да културни и духовни знаци не морају увек бити извор утехе, већ и болног самопознања. У низу песама појављују се теме илузије живота као једночине, зацељујућег заборава и сна о „честитој, доброј и верној жени“, као и мотив најлепшег дечака и Едена, што све заједно обликује топографију изгубљеног времена и трагања за обећаним. Песничка пажња усмерена је на женско искуство у мушком свету, на трајну борбу између субјективног гласа и спољашњих оквира моћи. У песми „Моћ дијалога“ пише: „Јер, на концу, прогутамо и своје и туђе тишине“, чиме формулише кључну идеју о нужности ћутања као облика отпора. У песми „Енциклопедија времена“ пролазност означава стихом: „Мада су године само нагомилано камење на грбачи логораша“, што окрива препознатљив језик интелектуалне и егзистенцијалне ироније. Чак и у завршној песми „Рођења“, јавља се потврда женског идентитета и искуства: „Али, жена си...“, стих који сабира у себи све поетске и животне кругове ове књиге.

У *Показним вежбама* Јана Алексић израђује сложен поетички систем у којем се спајају искуство, сећање и имагинација, а поезија постаје простор интелектуалног и

емоционалног испитивања света. Својом енциклопедијом сећања, мисли и слика, ова књига отвара питање истине и правде, али и лепоте језика, пружајући читалачко искуство, које је истовремено промишљено и дубоко лирско. Издавач „Повеља“ (Народна библиотека „Стефан Првовенчани“ у Краљеву) и овом књигом потврђује своју посвећеност неговању врхунских песничких гласова и чувању високих критеријума у савременој поезији. *Показне вежбе* Јане Алексић, иначе драгоценог научног гласа, показују да се у оквиру Повеље објављују књиге које су пример савремене српске поезије, која итекако има шта да понуди. ■

ВИШЕ ОД ИСТОРИЈЕ: ПОВЕСТ СРБА НА АПЕНИНСКОМ ПОЛУОСТРВУ

Насељавање у таласима

Пише: Мила Михајловић

Срби су дијаспоричан народ. Од вај-када су се селили, својом вољом или су на то били принуђени, а простор Апенинског полуострва (данашња Италија) био је одувек једна од најпривлачнијих мета српских исељеника. О томе сведоче трагови српске културе широм данашње Италије. Разноврсни су и датирају из разних временских периода.

Тако у североисточном делу Апенина, најновија истраживања тврде да су словенски топоними на овим просторима присутни од најдаљих времена, односно да је ово подручје било насељено још палео-словенским племенима. Између осталог, утврђено је да је Београд на Варму постојао као насеље и у периоду који је претходило доласку палео-словенских група, па се претпоставља да су Срби населили већ постојећи напуштени локалитет, обновили га, утврдили и дали му ново име. Око 6. и 7. века, из алпских предела је овамо са Лонгобардима стигао нови талас Срба и населио се широм низија Ломбардије и Фурланије. Документована

Највећа масовност и концентрација српског културног наслеђа у Италији везује се за деспота Стефана Бранковића Слепог

је и сеоба Срба у северну Италију крајем 9. и почетком 10. века, када су се, на позив бискупа из Аквилеје, вратили на своја имања остала празна након пустоши коју је за собом 899. оставила најезда Мађара (Vastata Hungarorum). Тако се у документима из првих година 11. века наводи и замак Београд и широка територија насељена Србима као Српска села (Vile Slavorum).

Исто тако се зна да су се Срби одвајкада досељавали и у друге делове Италије, о чему такође постоје писани документи. Тако, на пример, током рата Византије и Острогота за доминацију на Апенинском полуострву између 535. и 553. трупе које је Византија послала чинили Срби, Хуни и Анти: забележено је да су стигли чак до Рима.

У Хронологији бискупа из Бишељеа, Помпеа Сарнелија (Rompeo Sarnelli, 1692-1724) чита се да, када су Сарацини учинили инвазију на југ Италије 970. године, цар Отон I (912-973) је у послао у одбрану „српског капетана“ који је нападаче успео да протера. Црквени веродостојник даље каже да је суверен наградио победничку војску привилегијама, дајући им право да се населе на простор Кампа ди Вика (Campi di Vico) на Гаргану, поделивши их на две колоније: Вико и Пескићи.

Међутим, највећа масовност и концентрација српског културног наслеђа у Италији везује се за деспота Стефана Бранковића Слепог. Збачен са престола и натеран на изгнанство после пада Смедерева 1459. године, он одговара на по-

зив Напуљских краљева и прелази у централну Италију. Наиме, када је моћни краљ Алфонс Арагонски умро, јуна 1458, у држави је завладало расуло, а јужну Италију је наследио његов син Феранте. Дошло је до побуне властеле, а умешали су се и стране силе. После страшних битака, када је изгледало да је све већ изгубљено, 1461. краљу Ферантеу у помоћ долазе са својом војском Скендербег и деспот Стефан Слепи, и ратна срећа се преокреће. Из захвалности за пружену помоћ, двојица војсковођа добили су не само новац, већ и земљу, титуле и позив са привилегијама да се ту населе.

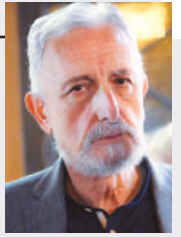
Пред Турцима, за деспотом и, за то време силном војском коју је водио, кретала се и непрегледна маса народа. Само у другој половини тог 15. века, италијанска историографија забележила је чак седам масовних таласа српских усељеника у средњу и јужну Италију. Али, многи српски досељеници стигли су овамо још у претходном периоду, стекли стаус и углед, и располагали бројним привилегијама и поседима. То је новим досељеницима уливало сигурност и додатну привлачност простора Напуљске краљевине. Стога не треба да чуди да се баш за јужну Италију и за овај период везује најстарији запис српске епске песме. Забележио ју је 1497. године, у месту Ђоја дел Коле, италијански песник и путописац Рођери де Паџенца ди Нардо.

Међутим, за близину збаченог српског владара борила се и Венеција. Деспота Стефана је пратила јака војска и он је, по свему што је представљао, био важан војни, политички и дипломатски чинилац свога времена. Српски деспот је располагао не само великом војском и народом, који су у то немирно време имали огромну вредност, већ је имао и две изузетно моћне сестре: султанију Мару, супругу Мурата II и Катарину Цељску, немачку бароницу, принцезу Римског Царства и господарицу Цеља, Словеније и Славоније. Венеција, која је у рату са Турском губила, једну за другом, територије на Медитерану, све је учинила да српски деспот, уместо у Напуљу, свој двор смести на њеној територији. Тако је Деспот Стефан за свој дом изабрао Београд на Варму где су Срби од вајкада живели. Београд на Варму био је феуд и систем 7 замкова, утврђење које је скоро 20 година било званична резиденција и двор последњег миропомазаног, дакле легитимног српског деспота. Деспотов двор је био један од центара европске политичке моћи у ком је Венеција имала свог сталног амбасадора, деспот је овамо донео и богату породичну библиотеку, имао свог личног секретара, а чувала га је српска војна посада од пар хиљада војника. Била је ту и црква Светог Николе у којој ће Деспот 1476. бити сахрањен. У овом граду на реци Таљамента су живела три српска деспота и четири српска светитеља.

Након деспотове смрти, владарска породица ће морати да напусти феуд, али ће на територији остати огроман број деспотових дворана и војска. Многи од њих оставили су дубок траг у историји Италије. Један од потомака деспотових дворана, Тиберије Дечански, запамћен је као отац италијанског модерног кривичног права, а и данас једна од најзначајнијих грађевина Удина носи назив Палата Београд, по свом некадашњем власнику, грофу Хорацију од Београда на Варму, такође потомку једног од властелина Деспота Стефана. ■

ЗА СЕНКОМ ОСМОГ ЕОНА

Пише: Селимир Радловић

Како и колико читам такви смо и толики глуди. Узрастајући уз оно што читам, препознајемо се по томе како читам. Истинско читање је нови живот речи, оживљавање заустављеног даха синтаксе, поистовећење с другим. Оно чини да *дело постаје дело*, допуштајући, заправо, да оно буде оно-што-јесте, ослобађајући га, у потпуности, од писца. Оно је, будући и с ове и с оне стране разумевања, слободно кретање, истинско *Да које развија у непосредној садашњости*. Уз помоћ књиге, растући у пољу илузионизма, верујемо да је читав свет наше наслеђе и место нашег порекла и да се, преко лествице *Писма*, можемо, попут Оца, нашега, дочепати Великог времена.

Библиотека је слика онога што јесмо, она је слика и онога што нисмо; она прихвата, али и одбацује; она је избор који никог не оставља равнодушним, избор који обеснажује други избор, онај који није направљен. На изврстан начин, паралелни свет који улива *сигурност и страх*, у исти мах. То каталогизовано царство имагинације има, наравно, своја ограничења – просторна, временска, естетска, али и свог *иричног духа*, који призива *авестињску библиотеку испуњену сенима одсутних дела*. Ослушнимо дистих Вилијама Блејка –

*И ти и ја Библију читам дању и увече
Ал' теби црно где мени бело рече.*

О томе да ли ће се библиотеке, због, све чешће помињане *електронске књиге*, претворити у *својеврсне музеје књиге* одговарам речју илузионисте који верује у живот једне велике, веродостојне и непоништиве књиге која је свет сами.

Када је реч о књизи извесно је да и она дели судбину савременог света. Има савремених (европских) теоретичара културе који предочавају да живимо у времену краја књиге и да ће се библиотеке, омакве какве су данас, претворити у мемљиве музеје, а да је наша стварност (и будућност) дигитална библиотека. Јер, веле они, као што је у 19. веку, изградњом мреже железничког саобраћаја, престала потреба за пловним каналима централне Европе, тако ће и дигитализоване библиотеке укинути потребу за библиотекама у старинском смислу речи. Ја, наравно, припадам групи завереника (илузиониста) који читаваго живота читају једну велику, веродостојну и непоништиву књигу, која је, како вели Хорхе Луис Борхес, свет сами. А што се тиче света библиотекар – то је свет изузетно скроман, у социјално-економском смислу, а изузетно важан у стратешком смислу, будући да су кључеви српске куће у нашим рукама. Што је подразумевајуће, будући је књига кључ од било које нормалне европске куће. И то није само утешно, већ и истинито, па, ако хоћете, и спасоносно. Као што је утешна, веродостојна и спасоносна реч светих отаца, духовних и знаменосних, да није богат онај који има обиља многог, већ онај што не потребује много! ■

ХОМО ПОЕТИКУС

Часлав Ђорђевић

НА ПЛАНЕТАРНУ ВЕСТ ДА ЈЕ НОАМ ЧОМСКИ ИЗГУБИО МОЋ ГОВОРА МОЋ ПИСАЊА

Ти ниси чедо стрепње
и страха
Ти си слобода
вољни избор
Дар човеку
најотворенија
праведност
И у том смислу ти ниси
никаква *реплика*
ума туђег
Ти си увек исто:
непоправљиви
Ноам Чомски
Светило на размеђу
два сива века

Залазио си у све
скривалице језика
Испитивао дубине и
таласања говора
На сто ставио нову
граматику ума
По којој се коvine
реченица творе
И бивају систем што се
изнутра брани
И сам по себи једна
креативност бива
Испитивао си унакрсно
моћ говора
И о томе давао изјаве
двадесет четири
каратне

Тада се по милионским
градовима изговарало:
Ноам Чомски Чомски
Чомски

И просјај твој се
просипао по свим
континентима

Данас се опет г
ласају гласи
Путују дуж свих
меридијана
Али не у боји
као они пре

Сада роптаво болно
само понављају:
Немоћ говора
немоћ писања
Немоћ говора
немоћ писања

Ноам Чомски звоно
без одзвона
Звоно без одзвона
Ноам чомски
Чомскии!

Остаје без одзвона.

09.09.2025.

ТЕОРИЈА КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА

Није забрањено сањати

Један део писаца-савременика често нема довољно маште, а још мање вештине, па им баш добро дође што су их у већини школа креативног писања учили да (добар) писац треба да пише (само) о ономе што си и сами искусили. Па онда се заправо дешава да су и професор и ученици пошли погрешним путем: хеј, лако је преписати животну причу, мању или већу "љубавну" или "трагичну". Али, питање је колико су читаоци одушевљени понављањем оног што су и сами искусили. Зато писац заиста мора бити спектакуларан мајстор заната да би са већ виђеним стварима померио свет. А опет, чак и када је добро написано, питање је колико ће нека од вечних, свима познатих ствари, потрајати у времену?

Можда је зато боље, неки од учитеља заната лепог писања мисле, да књижевници изненаде читаоце неким сном који нити умеју да исањају, нити "запишу", јер једноставно не поседују менталне вештине које су за то потребне да би се свет распросто попут чаробног тепиха, офарбан лакима, али и тешким бојама сновима који су толико дубоко личне, да могу да припадају само једној јединој особи међу милијардама које су живе и које ће живети. Писац, професор и повремено учитељ креативног писања Михајло Пантић уме опрезно да упозори да се на часовима креативног писања свакако више добија него што се губи, а да то стечено знање никако није за потцењивање.

Хоћете ли, дакле, да препишете живот или да сањате? Одлучите јер, како кажу многи који су то већ искусили, живот је сувише кратак да бисте могли да се поигравате са различитим путевима.

Ђорђе Писаревић

Илустрација: Насасја Писаревић

ИЗЛОЖБА 18 АУТОРКИ У НАРОДНОМ МУЗЕЈУ СРБИЈЕ (2)

Модернизам у свакодневици

Пише: Јасна Кујунџић Јованов

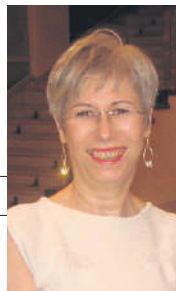
Експонати изложбе *Тежим путем*, постављене у Народном музеју Србије, чине целину коју је реализовала Јелена Дергенц уз сарадњу Драгана Ковачић и записе Татјане Бошњак. Колекција радова 18 ауторки из Збирке стране уметности Музеја, слика, графика, цртежа, пастела, монотипија, без обзира на временску разуденост, приказана је тако да објашњава суштину друштвеног положаја жене као и суштину женског стваралаштва током безмало два прошла века. Занимљиву скупину чини група холандских уметница, чији су радови доспели у Музеј као поклон *Одбора за ширење холандске уметности у Југославији*, октобра 1931. Аквизицију од 42 рада, међу којима су и слике Ван Гога и Пита Мондријана, али и четири уметнице: Лизи Ансинг (1875–1959), Коба Ритсема (1876–1961) и Мари ван Регтерен Алтена (1868–1958) које су стварале у Амстердаму, док је Сусан Бисхоп Робертсон (1855–1922) била је везана за Хаг. Протагонисткиње уметничке групе *Амстердамске госпођице*, као припаднице више класе прошле су академско школовање, заједно су сликале – углавном пејзаже, портрете и мртве природе у импресионистичком маниру али са снажним личним печатом, и расправљале о уметности.

Као водећа у групи, Лизи Ансинг је позната по мртвим природама и портретима, те жанру аранжираних лутака, попут слике *Лутке* (после 1900). Коба Ритсема, из уметничке породице, уз мртве природе сликала је портрете, попут *Портрета девојке*, успешне психолошке студије којој хитри потези четкице додају утисак свежине, док је Мари ван Регтерен Алтена у *Мртвој природи са белим сервисом* у двадесетом веку оживела дух златног доба холандског сликарства. Као целину у фонду Музеја можемо посматрати и групу ауторки чији радови су се налазили у заоставштини зенитисте Љубомира Миџића, коју је Музеју 1980. уступила Скупштина општине Врачар. Ради се о пољско руској уметници Хелен Гринхоф (1880–?) и њена два рада у духу конструктивизма и синтетичког кубизма, те Љубов Козинцова (1898–1970) која се формирала у духу руске авангарде и конструктивистичких истраживања што показује и гваш и темпера на папиру *Композиција* (1925). Трећа ауторка је Соња Делоне (1885–1979) која је, између осталог, кроз креације примењене уметности, у овом случају одеће, увела модернизам у свакодневни живот (*Нацрт за децу одећу*, 1920; *Нацрт за женску одећу*, 1922–1923).

Најзаступљенија ауторка у поставци је Кете Колвиц (1867–1945), од раног периода експресионизма с почетка двадесетог века доследна у социјалним темама, приказиваним у црно-белим контрастима, а реализованим путем цртежа, литографија или других графичких техника. Њени радови, осим једног који представља поклон Савета за науку и културу ФНРЈ из 1959. године, купљени су од различитих власника 1957. године, што одражава потребу званичне уметности за указивањем на социјалну неправду. С друге стране, најнеобичнији рад представља монотипија *Лава* (1950) пољске сликарке, вајарке, сценографкиње Марије Јареме (1908–1958) коју је њен супруг поконио Музеју 1964. Ауторка о којој је годину дана по њеној смрти објављен есеј у новосадском часопису *Поља* (1959), позната по левој оријентацији, код нас је сасвим заборављена, и питање је околности под којима је дошло до поклањања њеног рада Музеју. Коначно, последњу аквизицију чине две слике Даниеле Кампо (1944–), *Бензинска станица* и *Тениски клуб* (обе из 1985) стилизоване у духу ар декоа а тематски везане за попартистичко промишљање, део поклона Драгослава Дамњановића из 2005.

Ретко кад је неопходно поменути све излагаче на некој изложби, али је поводом изложбе *Тежим путем* то неопходно – јер женско стваралаштво све до шесте деценије прошлог века није било тема историје уметности. То не значи да га није било, али је било условљено многим чиниоцима, а епигот свеукупних разлога представља чињеница да се у обимној збирци стране уметности Народном музеја Србије налази само 39 радова иностраних жена које су настојале да им бављење уметничким радом буде професија. Срећна је околност да је добар део њих у фонд Музеја доспео откупом. ■

ДЕВЕТА УМЕТНОСТ: „БЕТМЕН - ПУН МЕСЕЦ“

Светло у мраку

Пише: Драган Стошић

У призору најмрклије ноћи, и само једно танано светло које се одупире таме поносито у даљини, може се чинити као космос наде и смисла - објашњава Стеван Субић (своју) слику Готама, односно његове таме и, изнад свега, Светла, у поговору српском издању (још једне) приче о Бетмену, коју су он и сценариста Родни Барнс реализовали за DC Comics, а овај у четири свеске објавио крајем 2024. и почетком 2025. године.

Комплетну графичку новелу Бетмен: Пун месец, која доноси готичку атмосферу са натприродним елементима, што, узгред, овом хероју добро придстаје, у једном луксузном албуму, недавно је, интегрално објавила Чаробна књига, у преводу са енглеског Николе Драгомировића. А корице те књиге које светле у мраку, осим што се уклапају у Субићево горе наведено појашњење, ово издање чине и једним од најатрактивнијих на домаћем тржишту током ове године на издавању.

Но, вратимо се на „град греха“ из фикције - Готам (чије су контуре, узгред, настале као ехо на Њу-јорк) и његовог становника/заштитника Мрачног витеза, чији ће се путеви, у овом случају, укрстити са још једним натприродним, језивим противником - вукодлаком, који изазива крвопролиће и Бетмена претвара у најсвежију жртву ликановог проклетства. Тако „притиснут“ он ће морати да донесе одлуку (на ивици могућег) не би ли се ослободио клетве: жртвовати свој живот - или угасити туђи? Радња приче „под пуним месецом“ тако (с)креће ка питању „где престаје човек, а почиње звер?“ Или, конкретније, да ли је победа над тамом могућа једино ако се постане тама?

Стеван Субић са Бетменовим универзумом среће се први пут. Позадина његовог графизма већ је „дефинисана“ претходним „путовањем“ по том свемиру у коме немогуће води до могућег. Најпре је одатле стигао Загонетач: Година прва, а потом и Пингвин: Небитан човек (оба албума раније је објавила, такође, Чаробна књига) - за први је причу поставио Пол Дејно (који Загонетача игра у филму Бетмен Пола Ривса из 2022), док је

о другој бринуо на-грађивани сценариста Том Кинг.

Да би језиву причу о болу и искупљењу, у којој „човек-слепи миш“ постаје „човек-вукодлак“, понудио као довољно уверљиву, Субић користи цтеж са интезивном употребом сенки, које подједнако „осветљавају“ ужарени асфалт Готама, као и руралну Румунију, а оштром линијом и текстуром води стрип у мрачну атмосферу, коју боји прштећа мистика, што помало дезавуише сам сценарио који не успева да, до краја, испрати мајсторску руку цртача - пре би се рекло да „игра на сигурно“. Чему, могло би се рећи, припомажу и Џон Константин и Чаробница

Затана, чије је учешће сведено на попуњавање наративног тока „од главе до пете“. Што се главног јунака, пак, тиче, раније „устостављени“ његов лик доследно је визуелно и наративно испраћен, на радост, свакако, конзервативних фанова тог серијала.

Ово издање Чаробне књиге, осим већ поменутог (свежег) Субићевог поговора намењеног љубитељима стрипа и његове поетике у Србији, укључује и Барнсов поговор из 2023, као и Субићево илустрације из Пуног месеца и галерију његових DC насловница (неке од њих су и насловне стране српских издања - Пингвин, Згонетач, Бетмен на насловној Политикиног забавника), и, на крају, биографије аутора.

Стрип уметник, графички дизајнер, илустратор и сценариста из Зрењанина, Стеван Субић (1982), осим наведеног, троструке визуелизације DC sage о Бетмену, учествовао је и у овогодишњем глобалном пројекту те компаније - Супермен: Свет (такође доступна на српском језику захваљујући Чаровној књизи). Домаћа публика познаје га и по његовом „француском делу каријере“ - Тарзан господар дунгле, Конан од Кимерије: Ксутал, град сумрака, и М.О.Р.И.Ј.А.Р.Т.И. све објављено у издању Маконда, док је део „италијанског пробоја“ показао Весели четвртак објављивањем Трећег дана, по сценарију Изака Фридриха и Марка Нучија. ■

ПРОЗОР У СВЕТ

Ја сам мачка

Натсуме Сосеки
Лом, 2024.

Иако изван Јапана није стекао ону врсту међународне препознатљивости какву имају неки његови савременици из других књижевности, Натсуме Сосеки (1867–1916) је свакако остао средишња фигура модерног јапанског романа и један од најважнијих аутора у културној историји те земље. Рођен на самом почетку меиџи периода, у ком се Јапан од затвореног феудалног система трансформисао у савремену државу, сам Сосеки је одрастао и образовао се на западњачкој књижевности, да би коначно и провео две године на студијама у Великој Британији.

„Ја сам мачка“ је његов први роман у којем мачак из првог лица говори о свом животу у домаћинству једног учитеља (што свакако није мали извор поноса његовог љубимца). Роман је 1904. почео да излази у наставцима у јапанском књижевном часопису, стичући велику популарност, а данас је текст који је познат готово сваком Јапанцу. Због форме у којој је писан, састављен је из неколико лабаво повезаних целина – исечака из живота безименог мачка. Нажалост, део шарма овог романа тешко је пренети у преводу који није помало и адаптација: добар део хумора долази и из језика који мачак користи, који је помпезан и архаичан, и свакако на баш лак за пренети, с обзиром на то да су у јапанском језику различите форме поштовања ду-

Реч критике

бље уграђене у саму структуру исказа него у европским језицима.

Главни лик је помало немарни, помало лакомислени, сујетни мачак чији је мали универзум састављен од комшилук у ком хумористички боји портрете људи и мачака који га окружују, дајући са једне стране сатиричну слику јапанске малограђанске свакодневице, а с друге стране шаљиви и нежни фантастични свет који припада мачкама и живи паралелно уз онај људски. Тако од мачка сазнајемо да је најбољи посао бити учитељ (јер се човек може повући да тешко ради у кабинету, док заправо спава), да су служавке неосетљива бића која не дозвољавају да им се краде храна из кухиње, и да су људи, уопштено, довољно неразумни да би мачке свакако требало да се удруже и преузму свет. „Ја сам мачка“ је једноставна књига, писана једноставним језиком, готово као књига за децу, али која ипак довољно сликовито дочарава јапанску свакодневицу са почетка прошлог века. Занимљиво је да до данас у Јапану постоји читав корпус књига савремене књижевности посвећених мачкама (међу њима је вероватно најбоља меланхолична „Гошша“ Такаши Хирадеа), мада ниједна није оставила тако дубок траг на јапански књижевни канон као Сосекијев класик.

Настаја Пицарев

Цитат

У том тренутку О-сан је донела још једну, трећу честитку. Овог пута није било слике. Поред идеограма који мом господару желе срећну Нову годину, било је додато и: „Молим вас, будите тако љубазни да угутите најлепше поздраве мачки.“ Без обзира на своју тупоглавошћу, чинило се да мој господар ипак схвата поруку кад је недвосмислено написана, и чинило се да је коначно разумео шта се дешава док ме је гледао испуштајући тихо „хмм“. Чак и његов поглед, за разлику од уобичајених, чинило се да садржи одређену дозу поштовања.

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ

Отимање из црнине

Пише: Гордана Влаховић

Мргодни, усамљени, често иронични, надасве паметни јунак романа *Ситнице које живот значе* (који је написао Наполитанац Лоренцо Мароне), дакле, тај гунђави, сјајни Чезаре уочава: „Није реткост да тело заостје за умом, да једног дана једноставно не препознаш себе гледајући се у огледало.“ (Асоцијација сама затрепери за оном сценом из Пишталоовог романа *Песма о три света*, кад Озана из Пераста пред огледалом у чуду запита: Одакле ова баба овде?). И мада старост човека чини славим, затрпаним сећањима, јер „и најдужа лета на крају проћу“, суморнија је од тога пуста туга неповратног нестајања, кад се човек главоболно клати не би ли призвао неки знани траг.

То страховито брисање свега знаног, то пропадање у незнан налазим у књижевности. Но, пре тога, у животу свагдањем, кад ти зрело доба украде мисао и потрошине снове. Давних седамдесетих прошлога века, лежећи

на болесничкој постели, мој деда Бранко упорно гледа ка будилнику на ормару, у напрезању и немоћи; у једном тренутку опсује: „Ј...м му небо, знам шта је, ал' не знам како се зове.“ Несвесна трагике дединог признања хватам тренутак за причу о њему. Касније, наилазим на песму *Једног дана један човек заборавља*. Песник је Омеро Аридикс, са шпанског превела Силвија Монрос: *Једног дана један човек заборавља једно море један континент једну планету Заборавља црте свога оца и отисак сопствене руке Заборавља сјај својих очију у другим очима и звук воде у глави Заборавља боју свога гласа и буку свога сна која буди друге али не и њега Заборавља одело и кућу у којој је обитавао улици и град који су га заборавили Заборавља љубав открочење смрт*

огледало које му више не враћа одраз Једног дана један човек заборавиће себе самог заборавиће да заборавља.

Облици нестајања сваковрсни су. Колико несрећа толико покиданих веза и заматених трагова. Човек се руни и нестаје у растанцима, одласцима, бољкама, заборављању, смртима. Сећање чили, постаје растељиво. Антоније Исаковић, мајстор кратке приче, нестајању је посветио књигу именовану *Нестајање*. У причи *Живот двојица*, чини се, знанаца, слатко се изразговарају све време питајући у себи који, па, ти беше, а тек повремено гласно признају заборављање: „Ето, видиш, теби ишчезла река, мени трешња.“

У краткој причи именованом *Вајда*, посвећеној Радоју Новичићу, сељаку из Баба, говори о свом дружењу са пријатељем, те каже „Једнога дана ће обојицу поравнати земља, са нама ће се погубити наше згоде и згодице. Ако нека буде упамћена и пренета, па неким случајем и записана, вајдица је. Човек је прича, отесмо га из црнине.“

Омеро Аридикс, мексички песник и прозаист

Знао је и сјајни Данило Николић у једној краткој, краткој *Не могу ничега да се сетим*. Ни места, ни зашто је тамо, те ноћи, на тамонекој железничкој станици у равници. Ни њеног гласа, те незнанке, ни њеног имена. Али је остала прича о давном сусрету са незнанком, именованом неког цвета.

Добро је да остане прича, за дане кад човек заборави себе самог. ■

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Мој живот
Влахо Буковац
(Академска књига)

Животна прича Влаха Буковца, једног од најзначајнијих сликара са ових простора, једино се може упоредити са судбинама Дикенсонових јунака. Рођен у мешовитој породици, као Бјађо Фађони, Буковац се у раном детињству отиснуо на судбоносни пут у Америку. Идила није трајала дуго. Враћа се у Европу и уписује се на студије сликарства у Паризу. Даровити уметник је одмах привукао пажњу, након чега су дошле поруцбине од европских дворова. Свој узбудљиви живот Буковац је преточио у књигу „Мој живот“, објављену 1918. Писана као најузбудљивији авантуристички роман, она доноси истинско уживање у читању, али и даје приказ не само једног несвакидашњег живота, већ и величанствене уметничке каријере.

Сећања из снова и магле
Душица М. Огњановић
(Нова поетика)

„У данашње време, када је све комерцијализовано, бавила сам се особама и ликовима којима неће нико. То су маргинализовани, сиромашни, несрећни, тужни, они с којима се живот поиграо“, појашњава ауторка којој је ово књижевни првенац. Збирка саткана од 35 прича писана је, како у рецензији наводи Милица Атанацковић, прецизним, прочишћеним и ритмичним језиком, са израженим ослонцем на усмено приповедачко наслеђе. Ове приче не приказују само интимне трагедије, већ и немилосрдне механизме колективне осуде, ругања и искључивања. Заједница се у њима показује истовремено као чувар и као целат, наводи рецензенткиња, додајући да посебну вредност збирке чини начин на који се индивидуалне судбине укрштају са колективним памћењем: „У судбинама јунака одражава се шири друштвена панорама кроз историју: немаштина, искљученост, традиција, религијски и митски обрасци, све оно што обликује живот заједнице. На тај начин, приче израстају из локалног и постају општа слика људског постојања“...

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

У потрази за ритмом живљења

„Показне вежбе“, Јана Алексић (Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2025)

Пише: Милена Кулић

У песничкој књизи *Показне вежбе*, петој по реду у песничком стваралаштву Јане Алексић, недавно овећаном наградом „Милица Стојадиновић Српкиња“, ауторка доследно развија поезику интимног и рефлексивног лиризма започету у збиркама *Топло камен*, *Упијање*, *Аријел аноним* и *На средини*. Ова песничка књига структурно је замишљена као поетска енциклопедија у којој се свако поглавље може читати као засебна, али међусобно повезана целина знања и осећања. Циклуси „Поетска правда (енциклопедија искушења)“, „Зидни сат (енциклопедија заборава)“, „Стогодишњи рат (енциклопедија срца)“, „Обећана земља (енциклопедија гласина)“, „Прогресивна геометрија (енциклопедија сунчаних сати)“ и „Наук о бројању (енциклопедија открића)“ обликују унутрашњу архитектуру збирке као низ поетских истраживања различитих облика човековог искуства. У њима се исписује систем у којем се знање и осећање прожимају, искушења постају темељ поетске правде, заборав мери проток времена, срце представља бојно поље емоција, гласине граде заједничку стварност, сунчани сати означавају пролазност и меру светлости, док се у науци о бројању открива поредак и ритам постојања. Завршно поглавље „По кружници“, издвојено од енциклопедијског низа, заокружује целину мотивом вечитог кретања и повратка, указујући на спознају да поетско знање није линеарно, већ кружно, престало у процесу самопревазилажења. На тај начин, цела књига функционише као поетички систем у којем се песма поставља као облик мишљења и преиспитивања стварности, а поезија као средство сагледавања света у његовом непрестаном мењању.

Јана Алексић у овој књизи тражи пулсирајућу метафору, савршени облик језичке и емотивне енергије која успоставља ритам постојања и живљења. Поезија *Показних вежби* преиспитивања света, а у том процесу оживљавају искушења уметности, митологије и личног искуства. Микеланђело, Ифигенија и Агамемнон постају знаци страдања и стварања, док се прича жена и девојчица исписује као сведочење туге, предаје и борбе у мушком свету. У песми „Поетска правда“, посвећеној

Јана ПОКАЗНЕ Алексић ВЕЖБЕ

ПРЕДЛОГ

Ивану В. Лалићу, песникиња гради поетичку спону са традицијом и показује да и „поетска правда поклекне пред лепотом кроја“, откривајући тензију између естетског и моралног, како у књижевности, тако и у књижевности.

Поетски свет *Показних вежби* грађен је од искуства, сеоског гробља и изломљених слика детињства које се претварају у метафизичке призоре пролазности. У песми „Голи живот“ песникиња, кроз лик Светог Саве, чији мозаик склапа за час ликовног, истиче да „неки симболи могу снажно да жигају“, сугеришући да културни и духовни знаци не морају увек бити извор утехе, већ и болног самопознања. У низу песама појављују се теме илузије живота као једночине, зацељујућег заборава и сна о „честитој, доброј и верној жени“, као и мотив најлепшег дечака и Едена, што све заједно обликује топографију изгубљеног времена и трагања за обећаним. Песничка пажња усмерена је на женско искуство у мушком свету, на трајну борбу између субјективног гласа и спољашњих оквира моћи. У песми „Моћ дијалога“ пише: „Јер, на концу, прогутамо и своје и туђе тишине“, чиме формулише кључну идеју о нужности ћутања као облика отпора. У песми „Енциклопедија времена“ пролазност означава стихом: „Мада су године само нагомилано камење на грбачи логораша“, што окрива препознатљив језик интелектуалне и егзистенцијалне ироније. Чак и у завршној песми „Рођења“, јавља се потврда женског идентитета и искуства: „Али, жена си...“, стих који сабира у себи све поетске и животне кругове ове књиге.

У *Показним вежбама* Јана Алексић израђује сложен поетички систем у којем се спајају искуство, сећање и имагинација, а поезија постаје простор интелектуалног и

емоционалног испитивања света. Својом енциклопедијом сећања, мисли и слика, ова књига отвара питање истине и правде, али и лепоте језика, пружајући читалачко искуство, које је истовремено промишљено и дубоко лирско. Издавач „Повеља“ (Народна библиотека „Стефан Првовенчани“ у Краљеву) и овом књигом потврђује своју посвећеност неговању врхунских песничких гласова и чувању високих критеријума у савременој поезији. *Показне вежбе* Јане Алексић, иначе драгоценог научног гласа, показују да се у оквиру Повеље објављују књиге које су пример савремене српске поезије, која итекако има шта да понуди. ■

ВИШЕ ОД ИСТОРИЈЕ: ПОВЕСТ СРБА НА АПЕНИНСКОМ ПОЛУОСТРВУ

Насељавање у таласима

Пише: Мила Михајловић

Срби су дијаспоричан народ. Од вај-када су се селили, својом вољом или су на то били принуђени, а простор Апенинског полуострва (данашња Италија) био је одувек једна од најпривлачнијих мета српских исељеника. О томе сведоче трагови српске културе широм данашње Италије. Разноврсни су и датирају из разних временских периода.

Тако у североисточном делу Апенина, најновија истраживања тврде да су словенски топоними на овим просторима присутни од најдаљих времена, односно да је ово подручје било насељено још палео-словенским племенима. Између осталог, утврђено је да је Београд на Варму постојао као насеље и у периоду који је претходно доласку палео-словенских група, па се претпоставља да су Срби населили већ постојећи напуштени локалитет, обновили га, утврдили и дали му ново име. Око 6. и 7. века, из алпских предела је овамо са Лонгобардима стигао нови талас Срба и населио се широм низија Ломбардије и Фурланије. Документована

Највећа масовност и концентрација српског културног наслеђа у Италији везује се за деспота Стефана Бранковића Слепог

је и сеоба Срба у северну Италију крајем 9. и почетком 10. века, када су се, на позив бискупа из Аквилеје, вратили на своја имања остала празна након пустоши коју је за собом 899. оставила најезда Мађара (Vastata Hungarorum). Тако се у документима из првих година 11. века наводи и замак Београд и широка територија насељена Србима као Српска села (Vile Slavorum).

Исто тако се зна да су се Срби одвајкада досељавали и у друге делове Италије, о чему такође постоје писани документи. Тако, на пример, током рата Византије и Острогота за доминацију на Апенинском полуострву између 535. и 553. трупе које је Византија послала чинили Срби, Хуни и Анти: забележено је да су стигли чак до Рима.

У Хронологији бискупа из Бишељеа, Помпеа Сарнелија (Rompeo Sarnelli, 1692-1724) чита се да, када су Сарацини учинили инвазију на југ Италије 970. године, цар Отон I (912-973) је у послао у одбрану „српског капетана“ који је нападаче успео да протера. Црквени веродостојник даље каже да је суверен наградио победничку војску привилегијама, дајући им право да се населе на простор Кампа ди Вика (Campi di Vico) на Гаргану, поделивши их на две колоније: Вико и Пескићи.

Међутим, највећа масовност и концентрација српског културног наслеђа у Италији везује се за деспота Стефана Бранковића Слепог. Збачен са престола и натеран на изгнанство после пада Смедерева 1459. године, он одговара на по-

зив Напуљских краљева и прелази у централну Италију. Наиме, када је моћни краљ Алфонс Арагонски умро, јуна 1458, у држави је завладало расуло, а јужну Италију је наследио његов син Феранте. Дошло је до побуне властеле, а умешали су се и стране силе. После страшних битака, када је изгледало да је све већ изгубљено, 1461. краљу Ферантеу у помоћ долазе са својом војском Скендербег и деспот Стефан Слепи, и ратна срећа се преокреће. Из захвалности за пружену помоћ, двојица војсковођа добили су не само новац, већ и земљу, титуле и позив са привилегијама да се ту населе.

Пред Турцима, за деспотом и, за то време силном војском коју је водио, кретала се и непрегледна маса народа. Само у другој половини тог 15. века, италијанска историографија забележила је чак седам масовних таласа српских усељеника у средњу и јужну Италију. Али, многи српски досељеници стигли су овамо још у претходном периоду, стекли стаус и углед, и располагали бројним привилегијама и поседима. То је новим досељеницима уливало сигурност и додатну привлачност простора Напуљске краљевине. Стога не треба да чуди да се баш за јужну Италију и за овај период везује најстарији запис српске епске песме. Забележио ју је 1497. године, у месту Ђоја дел Коле, италијански песник и путописац Рођери де Паџенца ди Нардо.

Међутим, за близину збаченог српског владара борила се и Венеција. Деспота Стефана је пратила јака војска и он је, по свему што је представљао, био важан војни, политички и дипломатски чинилац свога времена. Српски деспот је располагао не само великом војском и народом, који су у то немирно време имали огромну вредност, већ је имао и две изузетно моћне сестре: султанију Мару, супругу Мурата II и Катарину Цељску, немачку бароницу, принцезу Римског Царства и господарицу Цеља, Словеније и Славоније. Венеција, која је у рату са Турском губила, једну за другом, територије на Медитерану, све је учинила да српски деспот, уместо у Напуљу, свој двор смести на њеној територији. Тако је Деспот Стефан за свој дом изабрао Београд на Варму где су Срби од вајкада живели. Београд на Варму био је феуд и систем 7 замкова, утврђење које је скоро 20 година било званична резиденција и двор последњег миропомазаног, дакле легитимног српског деспота. Деспотов двор је био један од центара европске политичке моћи у ком је Венеција имала свог сталног амбасадора, деспот је овамо донео и богату породичну библиотеку, имао свог личног секретара, а чувала га је српска војна посада од пар хиљада војника. Била је ту и црква Светог Николе у којој ће Деспот 1476. бити сахрањен. У овом граду на реци Таљамента су живела три српска деспота и четири српска светитеља.

Након деспотове смрти, владарска породица ће морати да напусти феуд, али ће на територији остати огроман број деспотових дворана и војска. Многи од њих оставили су дубок траг у историји Италије. Један од потомака деспотових дворана, Тиберије Дечански, запамћен је као отац италијанског модерног кривичног права, а и данас једна од најзначајнијих грађевина Удина носи назив Палата Београд, по свом некадашњем власнику, грофу Хорацију од Београда на Варму, такође потомку једног од властелина Деспота Стефана. ■

ЗА СЕНКОМ ОСМОГ ЕОНА

Пише: Селимир Радловић

Како и колико читамо такви смо и толики глуди. Узрастајући уз оно што читамо, препознајемо се по томе како читамо. Истинско читање је нови живот речи, оживљавање заустављеног даха синтаксе, поистовећење с другим. Оно чини да *дело постаје дело*, допуштајући, заправо, да оно буде оно-што-јесте, ослобађајући га, у потпуности, од писца. Оно је, будући и с ове и с оне стране разумевања, слободно кретање, истинско *Да које развија у непосредној садашњости*. Уз помоћ књиге, растући у пољу илузионизма, верујемо да је читав свет наше наслеђе и место нашег порекла и да се, преко лествице *Писма*, можемо, попут Оца, нашега, дочепати Великог времена.

Библиотека је слика онога што јесмо, она је слика и онога што нисмо; она прихвата, али и одбацује; она је избор који никог не оставља равнодушним, избор који обеснажује други избор, онај који није направљен. На изврстан начин, паралелни свет који улива *сигурност и страх*, у исти мах. То каталогизовано царство имагинације има, наравно, своја ограничења – просторна, временска, естетска, али и свог *иричног духа*, који призива *авестињску библиотеку испуњену сенима одсутних дела*. Ослушнимо дистих Вилијама Блејка –

*И ти и ја Библију читамо дању и увече
Ал' теби црно где мени бело рече.*

О томе да ли ће се библиотеке, због, све чешће помињане *електронске књиге*, претворити у *својеврсне музеје књиге* одговарам речју илузионисте који верује у живот једне велике, веродостојне и непоништиве књиге која је свет сами.

Када је реч о књизи извесно је да и она дели судбину савременог света. Има савремених (европских) теоретичара културе који предочавају да живимо у времену краја књиге и да ће се библиотеке, омакве какве су данас, претворити у мемљиве музеје, а да је наша стварност (и будућност) дигитална библиотека. Јер, веле они, као што је у 19. веку, изградњом мреже железничког саобраћаја, престала потреба за пловним каналима централне Европе, тако ће и дигитализоване библиотеке укинути потребу за библиотекама у старинском смислу речи. Ја, наравно, припадам групи завереника (илузиониста) који читаваго живота читају једну велику, веродостојну и непоништиву књигу, која је, како вели Хорхе Луис Борхес, свет сами. А што се тиче света библиотекар – то је свет изузетно скроман, у социјално-економском смислу, а изузетно важан у стратешком смислу, будући да су кључеви српске куће у нашим рукама. Што је подразумевајуће, будући је књига кључ од било које нормалне европске куће. И то није само утешно, већ и истинито, па, ако хоћете, и спасоносно. Као што је утешна, веродостојна и спасоносна реч светих отаца, духовних и знаменосних, да није богат онај који има обиља многог, већ онај што не потребује много! ■

ХОМО ПОЕТИКУС

Часлав Ђорђевић

НА ПЛАНЕТАРНУ ВЕСТ ДА ЈЕ НОАМ ЧОМСКИ ИЗГУБИО МОЋ ГОВОРА МОЋ ПИСАЊА

Ти ниси чедо стрепње
и страха
Ти си слобода
вољни избор
Дар човеку
најотворенија
праведност
И у том смислу ти ниси
никаква *реплика*
ума туђег
Ти си увек исто:
непоправљиви
Ноам Чомски
Светило на размеђу
два сива века

Залазио си у све
скривалице језика
Испитивао дубине и
таласања говора
На сто ставио нову
граматику ума
По којој се коvine
реченица творе
И бивају систем што се
изнутра брани
И сам по себи једна
креативност бива
Испитивао си унакрсно
моћ говора
И о томе давао изјаве
двадесет четири
каратне

Тада се по милионским
градовима изговарало:
Ноам Чомски Чомски
Чомски

И просјај твој се
просипао по свим
континентима

Данас се опет г
ласају гласи
Путују дуж свих
меридијана
Али не у боји
као они пре

Сада роптаво болно
само понављају:
Немоћ говора
немоћ писања
Немоћ говора
немоћ писања

Ноам Чомски звоно
без одзвона
Звоно без одзвона
Ноам чомски
Чомскии!
Остаје без одзвона.

09.09.2025.

ТЕОРИЈА КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА

Није забрањено сањати

Један део писаца-савременика често нема довољно маште, а још мање вештине, па им баш добро дође што су их у већини школа креативног писања учили да (добар) писац треба да пише (само) о ономе што си и сами искусили. Па онда се заправо дешава да су и професор и ученици пошли погрешним путем: хеј, лако је преписати животну причу, мању или већу "љубавну" или "трагичну". Али, питање је колико су читаоци одушевљени понављањем оног што су и сами искусили. Зато писац заиста мора бити спектакуларан мајстор заната да би са већ виђеним стварима померио свет. А опет, чак и када је добро написано, питање је колико ће нека од вечних, свима познатих ствари, потрајати у времену?

Можда је зато боље, неки од учитеља заната лепог писања мисле, да књижевници изненаде читаоце неким сном који нити умеју да исањају, нити "запишу", јер једноставно не поседују менталне вештине које су за то потребне да би се свет распросто попут чаробног тепиха, офарбан лакима, али и тешким бојама сновима који су толико дубоко личне, да могу да припадају само једној јединој особи међу милијардама које су живе и које ће живети. Писац, професор и повремено учитељ креативног писања Михајло Пантић уме опрезно да упозори да се на часовима креативног писања свакако више добија него што се губи, а да то стечено знање никако није за потцењивање.

Хоћете ли, дакле, да препишете живот или да сањате? Одлучите јер, како кажу многи који су то већ искусили, живот је сувише кратак да бисте могли да се поигравате са различитим путевима.

Ђорђе Писаревић

Илустрација: Насасја Писаревић

ИЗЛОЖБА 18 АУТОРКИ У НАРОДНОМ МУЗЕЈУ СРБИЈЕ (2)

Модернизам у свакодневици

Пише: Јасна Кујунџић Јованов

Експонати изложбе *Тежим путем*, постављене у Народном музеју Србије, чине целину коју је реализовала Јелена Дергенц уз сарадњу Драгана Ковачић и записе Татјане Бошњак. Колекција радова 18 ауторки из Збирке стране уметности Музеја, слика, графика, цртежа, пастела, монотипија, без обзира на временску разуденост, приказана је тако да објашњава суштину друштвеног положаја жене као и суштину женског стваралаштва током безмало два прошла века. Занимљиву скупину чини група холандских уметница, чији су радови доспели у Музеј као поклон *Одбора за ширење холандске уметности у Југославији*, октобра 1931. Аквизицију од 42 рада, међу којима су и слике Ван Гога и Пита Мондријана, али и четири уметнице: Лизи Ансинг (1875–1959), Коба Ритсема (1876–1961) и Мари ван Регтерен Алтена (1868–1958) које су стварале у Амстердаму, док је Сусан Бисхоп Робертсон (1855–1922) била је везана за Хаг. Протагонисткиње уметничке групе *Амстердамске госпођице*, као припаднице више класе прошле су академско школовање, заједно су сликале – углавном пејзаже, портрете и мртве природе у импресионистичком маниру али са снажним личним печатом, и расправљале о уметности.

Као водећа у групи, Лизи Ансинг је позната по мртвим природама и портретима, те жанру аранжираних лутака, попут слике *Лутке* (после 1900). Коба Ритсема, из уметничке породице, уз мртве природе сликала је портрете, попут *Портрета девојке*, успешне психолошке студије којој хитри потези четкице додају утисак свежине, док је Мари ван Регтерен Алтена у *Мртвој природи са белим сервисом* у двадесетом веку оживела дух златног доба холандског сликарства. Као целину у фонду Музеја можемо посматрати и групу ауторки чији радови су се налазили у заоставштини зенитисте Љубомира Миџића, коју је Музеју 1980. уступила Скупштина општине Врачар. Ради се о пољско руској уметници Хелен Гринхоф (1880–?) и њена два рада у духу конструктивизма и синтетичког кубизма, те Љубов Козинцова (1898–1970) која се формирала у духу руске авангарде и конструктивистичких истраживања што показује и гваш и темпера на папиру *Композиција* (1925). Трећа ауторка је Соња Делоне (1885–1979) која је, између осталог, кроз креације примењене уметности, у овом случају одеће, увела модернизам у свакодневни живот (*Нацрт за децу одећу*, 1920; *Нацрт за женску одећу*, 1922–1923).

Најзаступљенија ауторка у поставци је Кете Колвиц (1867–1945), од раног периода експресионизма с почетка двадесетог века доследна у социјалним темама, приказиваним у црно-белим контрастима, а реализованим путем цртежа, литографија или других графичких техника. Њени радови, осим једног који представља поклон Савета за науку и културу ФНРЈ из 1959. године, купљени су од различитих власника 1957. године, што одражава потребу званичне уметности за указивањем на социјалну неправду. С друге стране, најнеобичнији рад представља монотипија *Лава* (1950) пољске сликарке, вајарке, сценографкиње Марије Јареме (1908–1958) коју је њен супруг поконио Музеју 1964. Ауторка о којој је годину дана по њеној смрти објављен есеј у новосадском часопису *Поља* (1959), позната по левој оријентацији, код нас је сасвим заборављена, и питање је околности под којима је дошло до поклањања њеног рада Музеју. Коначно, последњу аквизицију чине две слике Даниеле Кампо (1944–), *Бензинска станица* и *Тениски клуб* (обе из 1985) стилизоване у духу ар декоа а тематски везане за попартистичко промишљање, део поклона Драгослава Дамњановића из 2005.

Ретко кад је неопходно поменути све излагаче на некој изложби, али је поводом изложбе *Тежим путем* то неопходно – јер женско стваралаштво све до шесте деценије прошлог века није било тема историје уметности. То не значи да га није било, али је било условљено многим чиниоцима, а епигот свеукупних разлога представља чињеница да се у обимној збирци стране уметности Народном музеја Србије налази само 39 радова иностраних жена које су настојале да им бављење уметничким радом буде професија. Срећна је околност да је добар део њих у фонд Музеја доспео откупом. ■

ДЕВЕТА УМЕТНОСТ: „БЕТМЕН - ПУН МЕСЕЦ“

Светло у мраку

Пише: Драган Стошић

У призору најмрклије ноћи, и само једно танано светло које се одупире таме поносито у даљини, може се чинити као космос наде и смисла - објашњава Стеван Субић (своју) слику Готама, односно његове таме и, изнад свега, Светла, у поговору српском издању (још једне) приче о Бетмену, коју су он и сценариста Родни Барнс реализовали за DC Comics, а овај у четири свеске објавио крајем 2024. и почетком 2025. године.

Комплетну графичку новелу Бетмен: Пун месец, која доноси готичку атмосферу са натприродним елементима, што, узгред, овом хероју добро придстаје, у једном луксузном албуму, недавно је, интегрално објавила Чаробна књига, у преводу са енглеског Николе Драгомировића. А корице те књиге које светле у мраку, осим што се уклапају у Субићево горе наведено појашњење, ово издање чине и једним од најатрактивнијих на домаћем тржишту током ове године на издавању.

Но, вратимо се на „град греха“ из фикције - Готам (чије су контуре, узгред, настале као ехо на Њу-јорк) и његовог становника/заштитника Мрачног витеза, чији ће се путеви, у овом случају, укрстити са још једним натприродним, језивим противником - вукодлаком, који изазива крвопролиће и Бетмена претвара у најсвежију жртву ликановог проклетства. Тако „притиснут“ он ће морати да донесе одлуку (на ивици могућег) не би ли се ослободио клетве: жртвовати свој живот - или угасити туђи? Радња приче „под пуним месецом“ тако (с)креће ка питању „где престаје човек, а почиње звер?“ Или, конкретније, да ли је победа над тамом могућа једино ако се постане тама?

Стеван Субић са Бетменовим универзумом среће се први пут. Позадина његовог графизма већ је „дефинисана“ претходним „путовањем“ по том свемиру у коме немогуће води до могућег. Најпре је одатле стигао Загонетач: Година прва, а потом и Пингвин: Небитан човек (оба албума раније је објавила, такође, Чаробна књига) - за први је причу поставио Пол Дејно (који Загонетача игра у филму Бетмен Пола Ривса из 2022), док је

о другој бринуо на-грађивани сценариста Том Кинг.

Да би језиву причу о болу и искупљењу, у којој „човек-слепи миш“ постаје „човек-вуук“, понудио као доволно уверљиву, Субић користи цтеж са интезивном употребом сенки, које подједнако „осветљавају“ ужарени асфалт Готама, као и руралну Румунију, а оштром линијом и текстуром води стрип у мрачну атмосферу, коју боји прштећа мистика, што помало дезавуише сам сценарио који не успева да, до краја, испрати мајсторску руку цртача - пре би се рекло да „игра на сигурно“. Чему, могло би се рећи, припомажу и Џон Константин и Чаробница

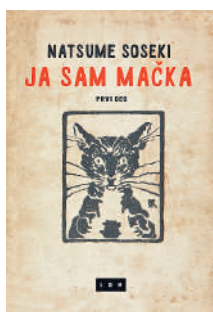
Затана, чије је учешће сведено на попуњавање наративног тока „од главе до пете“. Што се главног јунака, пак, тиче, раније „устостављени“ његов лик доследно је визуелно и наративно испраћен, на радост, свакако, конзервативних фанова тог серијала.

Ово издање Чаробне књиге, осим већ поменутог (свежег) Субићевог поговора намењеног љубитељима стрипа и његове поетике у Србији, укључује и Барнсов поговор из 2023, као и Субићево илустрације из Пуног месеца и галерију његових DC насловница (неке од њих су и насловне стране српских издања - Пингвин, Згонетач, Бетмен на насловној Политикиног забавника), и, на крају, биографије аутора.

Стрип уметник, графички дизајнер, илустратор и сценариста из Зрењанина, Стеван Субић (1982), осим наведеног, троструке визуелизације DC sage о Бетмену, учествовао је и у овогодишњем глобалном пројекту те компаније - Супермен: Свет (такође доступна на српском језику захваљујући Чаровној књизи). Домаћа публика познаје га и по његовом „француском делу каријере“ - Тарзан господар дунгле, Конан од Кимерије: Ксутал, град сумрака, и М.О.Р.И.Ј.А.Р.Т.И. све објављено у издању Маконда, док је део „италијанског пробоја“ показао Весели четвртак објављивањем Трећег дана, по сценарију Изака Фридриха и Марка Нучија. ■

ПРОЗОР У СВЕТ

Ја сам мачка

Натсуме Сосеки
Лом, 2024.

Иако изван Јапана није стекао ону врсту међународне препознатљивости какву имају неки његови савременици из других књижевности, Натсуме Сосеки (1867–1916) је свакако остао средишња фигура модерног јапанског романа и један од најважнијих аутора у културној историји те земље. Рођен на самом почетку меиџи периода, у ком се Јапан од затвореног феудалног система трансформисао у савремену државу, сам Сосеки је одрастао и образовао се на западњачкој књижевности, да би коначно и провео две године на студијама у Великој Британији.

„Ја сам мачка“ је његов први роман у којем мачак из првог лица говори о свом животу у домаћинству једног учитеља (што свакако није мали извор поноса његовог љубимца). Роман је 1904. почео да излази у наставцима у јапанском књижевном часопису, стичући велику популарност, а данас је текст који је познат готово сваком Јапанцу. Због форме у којој је писан, састављен је из неколико лабаво повезаних целина – исечака из живота безименог мачка. Нажалост, део шарма овог романа тешко је пренети у преводу који није помало и адаптација: добар део хумора долази и из језика који мачак користи, који је помпезан и архаичан, и свакако на баш лак за пренети, с обзиром на то да су у јапанском језику различите форме поштовања ду-

Реч критике

бље уграђене у саму структуру исказа него у европским језицима.

Главни лик је помало немарни, помало лакомислени, сујетни мачак чији је мали универзум састављен од комшилук у ком хумористички боји портрете људи и мачака који га окружују, дајући са једне стране сатиричну слику јапанске малограђанске свакодневице, а с друге стране шаљиви и нежни фантастични свет који припада мачкама и живи паралелно уз онај људски. Тако од мачка сазнајемо да је најбољи посао бити учитељ (јер се човек може повући да тешко ради у кабинету, док заправо спава), да су служавке неосетљива бића која не дозвољавају да им се краде храна из кухиње, и да су људи, уопштено, довољно неразумни да би мачке свакако требало да се удруже и преузму свет. „Ја сам мачка“ је једноставна књига, писана једноставним језиком, готово као књига за децу, али која ипак довољно сликовито дочарава јапанску свакодневицу са почетка прошлог века. Занимљиво је да до данас у Јапану постоји читав корпус књига савремене књижевности посвећених мачкама (међу њима је вероватно најбоља меканхолична „Гошћа“ Такаши Хирадеа), мада ниједна није оставила тако дубок траг на јапански књижевни канон као Сосекијев класик.

Настаја Пицарев

Цитат

У том тренутку О-сан је донела још једну, трећу честитку. Овог пута није било слике. Поред идеограма који мом господару желе срећну Нову годину, било је додато и: „Молим вас, будите тако љубазни да угутите најлепше поздраве мачки.“ Без обзира на своју тупоглавошћу, чинило се да мој господар ипак схвата поруку кад је недвосмислено написана, и чинило се да је коначно разумео шта се дешава док ме је гледао испуштајући тихо „хмм“. Чак и његов поглед, за разлику од уобичајених, чинило се да садржи одређену дозу поштовања.